

Βαγγέλης Δημητρέας

Ζωγραφίζοντας την «πραγμοποίηση» του ανθρώπου

Ζήσαμε τα τελευταία χρόνια στο πετσί μας τον «θαυμαστό, πραγματοποιημένο κόσμο» του νεοφιλελευθερισμού. Μεταμορφωθήκαμε σε μηχανές παραγωγής της υπεραξίας των κατεχόντων τα μέσα παραγωγής και ενημέρωσης. Παρακολουθήσαμε ενεοί στα καθημερινά δελτία και στις έκτακτες ανακοινώσεις τους τη μετάλλαξη των ασθενών και των νεκρών μας σε γυμνούς αριθμούς που αυξομειώνονταν ανάλογα με τις ανάγκες των κρατούντων και των απευθείας αναθέσεων του πλούτου της χώρας. Βιώσαμε από την εποχή της πανδημίας την εργαλειοποίηση και την παραποίηση της προσωπικής και συλλογικής μας ιστορίας από τους θεωρούντες εαυτούς νικητές της και βυθιστήκαμε σε μια κατάσταση πένθους που κορυφώθηκε με την εγκληματική τραγωδία στα Τέμπη και την ξαφνική απώλεια των νέων που συμβόλιζαν το μέλλον μας. Αφυπνιστήκαμε, όταν αντικρίσαμε τα νέα παιδιά τα μεγαλωμένα στα χρόνια της οικονομικής και πολιτισμικής καταστροφής και του κοινωνικού αποκλεισμού να κατεβαίνουν στους δρόμους, να ανατρέπουν τους ψυχρούς υπολογισμούς των κρατούντων και να επιχειρούν ξανά να κρατήσουν και πάλι τη ζωή τους στα χέρια τους.

Ετσι όπως φαντάζομαι θα τα ονειρευόταν, ενεργά και απελευθερωμένα πολιτικά υποκείμενα, ο ζωγράφος της βίαιας «πραγμοποίησης» του ανθρώπου, οραματιστής μιας «κοινωνικοπολιτικής τέχνης», της απαλλαγμένης από έναν «επιπόλαιο προπαγανδισμό» Βαγγέλης Δημητρέας. Ο Δημητρέας ήθελε σε όλη τη διάρκεια της δημιουργικής του πορείας να ενώσει τη θεωρία με την πράξη. Τα χρόνια της εξορίας από τη δικτατορία των συνταγματαρχών παρακολούθησε παράλληλα με τη ζωγραφική μαθήματα Κοινωνιολογίας της Τέχνης στη Σορβόνη και αναμείχτηκε τόσο στα γεγονότα του Μάη του '68. Συμμετείχε σε συλλογικότητες που είχαν ως στόχο να αναδείξουν τον κοινωνικό ρόλο του καλλιτέχνη όπως η «Ομάδα Τέχνης α» που διέλυσε η χούντα, η «Ομάδα Τέχνης 4+» που συνίδρυσε αργότερα ή η μεταπολιτευτική «Ομάδα για την Επικοινωνία και την Εκπαίδευση στην Τέχνη». Συνδύασε τη διδασκαλία του στο σχέδιο ως ειδικός επιστήμονας και λέκτορας στη Σχολή Βακαλό και στην ΑΣΚΤ, και στη ζωγραφική ως καθηγητής στη Σχολή Καλών Τεχνών του

ΑΠΘ, με τις ομιλίες του σε ημερίδες και την αρθρογραφία του για την τέχνη.

Η περίοδος 1967-1975 στο Παρίσι υπήρξε θα έλεγα καταλυτική για τη δημιουργία του. Επηρεασμένος έντονα από τη μηχανική αισθητική του πρωτοπόρου ζωγράφου και γλύπτη Φερνάν Λεζέ προσπάθησε να μεταφέρει πάνω στη ζωγραφική επιφάνεια και στις τρισδιάστατες κατασκευές του την αλλοτρίωση του σύγχρονου ανθρώπου μέσα στην καπιταλιστική κοινωνία και την ταύτιση του εργαζόμενου με το εξάρτημα της καταμερισμένης δουλειάς του .

Τα πρόσωπα που έπλασε στην ώριμη φάση του από το 2000 και μετά πυκνώνουν το εικαστικό του ιδίωμα σε αυτήν ακριβώς την αντίθεση της ρεαλιστικής καταγραφής του ανθρώπου με την μετάλλαξη του σε εργαλείο της βιομηχανικής παραγωγής. Πρόκειται για πρόσωπα καθημερινά και πρόσωπα επώνυμα όπως του ζωγράφου της βαρβαρότητας Φρανσίσκο Γκόγια και του ποιητή του ανθρώπου του μόχθου Κώστα Βαρναλη ή των αντισυμβατικών μαρξιστών διανοητών όπως ο Νίκος Πουλατζάς, ο Αντόνιο Γκράμσι ή ο Μαξιμ Ρόντινσον που καθόρισαν την ιστορία της τέχνης και των επιστημών με την στάση ζωής και με την ανατρεπτική, βαθιά πολιτική και βαθιά ανθρωπιστική σκέψη τους.

Τα δομεί μέσα σε αυστηρά γραμμένα περιγράμματα με μεγάλες κηλίδες απόπου προβάλλονται, σαν σε μάσκες, τα ιδιαίτερα γνώρισμά τους, αναδεικνύεται έτσι η εσωτερική τους έκφραση, η αποφασιστικότητα και το πείσμα, η έκπληξη και η απορία, η ευάλωτη τρυφερότητα και ο ονειροπόλος στοχασμός. Το ασπρόμαυρο και οι τονικότητες του τονίζουν τον ψυχισμό τους, η επιλεκτική χρήση του χρώματος, ιδιαίτερα του πράσινου με το οποίο κάποιες φορές τα βάφει, τους προσδίδει μίαν αποξενωτική χροιά, δηλωτική της αποξένωσης του homo sapiens από το φυσικό του περιβάλλον.

Τα αφήνει να κυριαρχήσουν στο χώρο. Τα πλαισιώνει με ανήσυχες και συγκρατημένες ταυτόχρονα πινελιές, σαν αυτονομημένες σκιές, παράδοξες, γωνιώδεις συνθέσεις και αντικείμενα χρηστικά που ενίοτε τα εμβολίζουν και δένουν με τις σκληρές, λιτές φόρμες στις οποίες αποδομεί τις ανθρώπινες μορφές του αφαιρετικά. Μετασχηματίζοντάς τες συνειδητά σε μηχανοποιημένα αποτυπώματά τους, όπως σε έναν παραμορφωτικό καθρέφτη.

Δείχνει έτσι πλαστικά έχοντας αφομοιώσει τα επιτεύγματα της παράδοσης του ακριβούς σχεδίου και της αφαιρετικής νεωτερικότητας έναν κόσμο αντιφατικό, ρεαλιστικό και κερματισμένο, ζεστό και ψυχρό, που αντιστέκεται τόσο στις ψευδείς συμβάσεις μιας ωραιοποιημένης και «καλοφτιαγμένης ζωγραφικής», όπως ο ίδιος έλεγε, όσο και στις καθαρά εννοιολογικές, αποκομμένες από την πραγματική ζωή εκδοχές της. Έναν κόσμο που γεννιέται και καταστρέφεται αενάως, μας συνεπαίρνει με τη διαρκή και βασανιστική αναζήτηση του καλλιτέχνη για «την αξιοπιστία της φόρμας» μέσα από τη συνεχή αναμέτρησή του με αυτήν που δεν εκπίπτει σε έναν κενό περιεχομένου φορμαλισμό. Αλλά εκφράζει με τη δωρική αλήθεια της τη διαρκή και βασανιστική αναζήτηση της αξιοπιστίας της ανθρώπινης συνθήκης μέσα στον καπιταλισμό.

Λήδα Καζαντζάκη